

גאולה ומדינה

גאולת ישראל — חזון ומציאות
עם ומדינה בתפיסת היהדות

הכינוס השנתי למחשבת היהדות

משרד החינוך והתרבות / המחלקה לתרבות תורנית

המחלקה לתרבות תורנית במשרד החינוך והתרבות מגישה בזה ספר הכינוס למחשבת היהדות הכולל הרצאות משני כינוסים, אשר יש בנושאים משום שיתוף והשלמה: הכינוס השנתי הי"ד שהתקיים בשנת תשכ"ט, ונושאו מדינת היהודים – עם ומדינה בתפיסת היהדות – וכינוס מיוחד לרגל יובל הכ"ה למדינה שנערך בשנת תשל"ג (בנוסף לכינוס השנתי הרגיל), ויוחד לנושא גאולת ישראל – חזון ומציאות. שני חלקי הקובץ – וכן הסדר הפנימי בכל חלק – ערוכים לפי סדר ענייני של הדברים.

המשתתפים:

משה אונא, שדה אליהו. פרופ' יהודה אליצור, אוניברסיטת בראיילן, ר"ג. ד"ר יונה בן-ששון, י"ם. ד"ר מרדכי ברויאר, אוניברסיטת בראיילן, ר"ג. הרב מרדכי ברויאר, מכללה ירושלים, בי"ס גבוה לבנות. הרב פרופ' אליעזר ברקוביץ, י"ם. יוסף גולדשמידט, י"ם. פרופ' שרה הלר וילנסקי, אוניברסיטת חיפה. ד"ר ישראל וינשטוק, י"ם. שלמה ויסבליט, ר"ג. ד"ר זרח ורהפטיג, י"ם. פרופ' ישעיהו ליבוביץ, י"ם. ד"ר יהושע עמיר, אוניברסיטת ת"א. האלוף הרב מרדכי פירון, בתי"ם. פרופ' זאב פלק, האוניברסיטה העברית, י"ם. הרב נתן צבי פרידמן, ב"ב. ד"ר דוד קוליב, אוניברסיטת בראיילן, ר"ג. ד"ר פנחס רוזנבליט, מקוה ישראל. ד"ר יעקב רוטשילד, י"ם. ד"ר דב רפל, אוניברסיטת בראיילן, ר"ג. הרב יעקב שטיגליץ (אריאל), כפר מימון. שלמה זלמן שרגאי, י"ם.

הרב פרופ' שמחה בונם אורבאך ז"ל.
מאיר אוריין ז"ל.
אליעזר ליבנה ז"ל.
הרב שלמה קוק ז"ל.
הרב רפאל קצנלנבויגן ז"ל.
אברהם קריב ז"ל.
פרופ' משה שורץ ז"ל.

המלב"ד: חיה שורץ

©

כל הזכויות שמורות

ירושלים תשל"ט

נדפס בדפוס קואופרטיבי "אחוה", ירושלים

תוכן העניינים

7

דברי פתיחה

חלק א': גאולה

מדור א': חזון הגאולה במקורות

- 15 מרדכי פירון / גלות וגאולה במשנתם של תנאים ואמוראים
 23 ישראל וינשטוק / גלות וגאולה במסתורין של היהדות
 35 מאיר אוריין / חזון הגאולה והגשמתו במשנת החסידות
 49 מרדכי ברויאר / הדיון בשלוש השבועות בדורות האחרונים

מדור ב': הגות הגאולה

- 61 יהושע עמיר / הרעיון המשיחי ביהדות ההלניסטית
 71 שרה הלר וילנסקי / אמונה וגאולה בספר הכוזרי
 79 דב רפל / הרמב"ן על הגלות ועל הגאולה
 111 ישעיהו ליבוביץ / הגאולה ואחרית הימים אצל אברבנאל
 121 שלמה ויסבליט / גלות וגאולה במשנת רנ"ק
 פנחס רוזנבליט / רעיון הגאולה במשנתם של הרב קוק
 129 ומהר"ל

מדור ג': ערכי גאולה במבחן הדורות

- 141 אליעזר ברקוביץ / תהליך הגלות והגאולה
 149 מרדכי ברויאר / ערכי גאולה במבחן הדורות
 157 זרח ורהפטיג / הרבנים חובבי־ציון
 יעקב רוטשילד / הלכה ואידיאולוגיה בעולם "החלוקה",
 165 כביטוי לזיקת עם ישראל לארץ־ישראל
 173 אליעזר ליבנה / עתידה של התפוצה היהודית
 179 יונה בן־ששון / הזהות היהודית בתמורות של גולה וגאולה

ערכי "תורה ועבודה" במבחן מציאות

- ימינו — סימפוזיון
 197 יעקב שטיגליץ (אריאל)
 205 שלמה זלמן שרגאי

הלק ב' : מדינה

מדור א' : דמות עם ומדינה במקורות היהדות

- 217 ייחודה אליצור / חברה וממלכה בהגות המקראית
אברהם קריב / דרכו של עם ישראל בהיסטוריה
231 וגילויי זמננו לאורם של חז"ל
שמהה בונם אורבאך / מדינת ישראל לאור הלכות
249 מלכים לרמב"ם
259 שלמה קוק / מלחמה ושלום במחשבה ובהלכה
265 נתן צבי פרידמן / וירשתם אותה — וישבתם בה

מדור ב' : אומה ומדינה בתפיסת ההגות היהודית

- 273 משה שורץ / על התפיסה הלאומית של רבי יהודה הלוי
פנחס רוזנבליט / מלכות ומדינה בתפיסתו של דון יצחק
283 אברבנאל
דוד קוליב / דמותה של המדינה היהודית במשנתם של
293 הרב קלישר והרב אלקלעי
305 מרדכי ברויאר / עם ומדינה במשנת יצחק ברויאר

מדור ג' : עם ומדינה — חזון ומציאות

- מהותה של הלאומיות היהודית בתפיסת
היהדות — סימפוזיון
319 משה אונא
327 רפאל קצנלנבויגן
333 זאב פלק
מדינת היהודים ומדינה יהודית — סימפוזיון
339 זרה ורהפטיג
345 יוסף גולדשמידט

- 355 מבהר פרסומי המחלקה לתרבות תורנית